

Instytut Północny im. Wojciecha Kętrzyńskiego w Olsztynie

zbiory specjalne,teczka: Działalność Związku Polaków w Niemczech na terenie Powiśla,
sygn. R 755/3, k. 173-175

INSTYTUT PÓŁNOCNY

im. Wojciecha Kętrzyńskiego w Olsztynie

ARCHIWUM
PAŃSTWOWE
W OLSZTYNIE

pyt: Gdzie w powiecie szumskim były największe komorki Związku Polaków?

- odp: W Postolinie, w Starym Torcu, Miłotajkach, Trzeconie, Komorki w Benowie i Białej Górze miały miejsce zmagania. W Białej Górze Grotelc miał kłosał i przeznaczył go na zebrania ZP. Nowy Torc należał do Starego Torcu.

pyt: Czy zna pan działaczy ZP z tego terenu?

- odp: Lena z Postolina, Gromowscy którzy mieszkali wówczas w Postolinie, a Trzeconie Antoni Lewicki i Pacer. Antoni Lewicki zapisał sobie jak się zaczęła wojna. W Trzeconie do ZP należeli Pomirscy, Falkowscy, Pacerowie, Lewicy, Mózef Szefler i Barbara Szefler, Polomscy, Emil Brunow, Agneta Kłoskowska.

pyt: Kto należał do ZP?

- odp: Głównie gospodarze, jak Niemcy nie dowiedzieli że jakiś robotnik należał do ZP to wypalali z roboty. Sielakowscy mieli własnych ludzi i nie przyjmowali robotników, którzy doproszono pracować.

pyt: Jaka była atmosfera w Związku Polaków, jak ułożony się stosunki między szlachą i gospodarzami?

- odp: Szlachta dobrze tu pracowała, była harmonia, nie było zatargów. Sielakowska była zgodna, przyjeżdżała do Trzeconia. Przyjeżdżała na kwizdek rozdawać podawanki dla dzieci ze szkół polskich i których rodzice należeli do Związku Polaków a fundusze który otrzymywali z Polski. Za te pieniądze utrzymywali też celowniki. Polakowie nie omyliła z Lewickim o pieniądze. Lewicki zarządził jej, że coś z tych pieniędzy wzięła dla siebie, coś składowała. Tak twierdził Lewicki ale tak naprawdę to nie wiadomo czy dla siebie coś wzięła. Lewicki był cwaniakiem i nie dał jej. Sielakowska tak na ogół była jednak dostępna. Domimirscy bardzo jej nie udzielali.

Kowalski miał majątek Górki koto Kwidzymia. Kowalska przyjeżdżała do Trzeconia na zabawy szkolne. Za kwatem na skrzypcach i

krasba mo tych zabawoch. Zabawy te organizowala Kowalska. Qualisimy
mo nich rozne melodie, polskie, niemieckie, francuskie, wszystkie
walce i polki jakie znalismy.

pyt: Czy moze pan cos powiedziec o strukturze Związku Polaków?

- odp: W Sztumie bylo biuro i jemu podlegaly wszystkie komitety. Rzedzil tu
Litewski, Wojciechowski ^{Golisz} Dawsz byl dyrektorem spiewu w Sztumie.

Do tego chlam nalezeli ze Sztumu Potowscy. Takie kate byly w Tuzianie
Postolina i innych miejscowosciach. Dawsz przyjezdziel wz na tydzien do
Tuziana, Postolina i innych miejscowosci. ^{i udzielal lekcyj spiewu.} ~~Wypracowal tam referaty.~~ Byl

2 on ~~dyrektorem~~ ^{dyrektorem}, potem zos pracowal w biurze, ~~niektore w Berlinie i tam~~
~~zajmial~~ pracowal Golisz i tam zajmial.

Sztum podlegal Olsztynowi, a nad Olsztynem byl Berlin.

pyt: Jak wyprzedzale wspolpraca futerzej organizacji ZP z innymi organizacjami
ZP, na innych terenach?

- odp: Z Olsztyna przyjezdzielozli rozni ludzie, przyjezdziel Bawez, Pienizny.
Pienizny byl redaktorem gazety Olsztynskiej. Ja bylem w Olsztynie na
zjazdach. Te zjazdy byly raz w roku. Gdy nastal Hitler to ta organizacja
byla zakazywana. Dzielano na piśmie bylo pozwolenie ale na
piśmie zwalczano je.

pyt: Czy byly tu jakies inne partii?

- odp: Innej partii polskiej tu nie bylo. Z niemieckich partii bylo tu
Centrum, SPD, KPD - ale malo, i jeszcze jedna polnie nalezeli
bojacy.

pyt: Jaki byl stosunek partii niemieckich do ZP?

- odp: Pierwszowo zwalczali je te partii a potem to roznie byvalo. Te
partii tak mozo nie zwalczaly nie, dopiero jak przyzle NSDAP to
zaezli mozo zwalczac.

Wojciechowski ^{Postolina} nalezeli do KPD a jego ciurki do ZP. Do Centrum
nalezeli nauczyciele, Szwanke z Mianin, Kowalewski opozdane z Mianin
mieszka w Mianinach. Do KPD nalezelo malo osob, jednosciki. Do Centrum

ze Saturnu należał ^{Zimmermann} ~~Cymerman~~. Był on w Sztumie starostą. Jego przysiężnik 174
NSDAP to go zrodili.

pyt: Czy ZP oferował na listy niemieckie czy miał oddzielne listy?

- odp: W pierwszych latach miał oddzielne listy. Potem zaś Gazeta Olsztyńska
pisano aby oferować na Centrum. Chodziło o wybory do sejmiku pruskiego.

pyt: Czy istniały na tym terenie jakieś instytucje gospodarcze polskie?

- odp: Były kołcho polnicze. Kwela stał na czele kołcho rolniczego w Trzebianie.
Kołcho miało parę maszyn. Członkowie kołcho płacili składki i za nie
kupowano maszyny. Kołcho zatwierdził swoim członkom przepęd.

Był też Bank Polski w Sztumie i Bank Polski Demkowskiego w Pieszehowicach.
Ja brłem pożyczkę z banku polskiego. Opierał polski były też banki
niemieckie. W bankach niemieckich procenty były niższe. Stosowano je zarady
do wszystkich, bez różnicy czy był ktoś członkiem Związku Polaków czy nie.

Dyrektorem Banku Polskiego w Sztumie był Tiszer.

pyt: Skąd Związek Polaków czerpał fundusze?

- odp: Mówili że z Polski ale dokładnie nie wiem. Członkowie płacili składki
w wysokości jednej marki miesięcznie.

pyt: Czy istniały zapomogi dla członków Związku Polaków?

- odp: Nie było, nic nie dawali.

pyt: Czy istniały organizacje młodzieżowe przy Związku Polaków?

- odp: Tak, istniały kółka śpiewacze, organizacje sportowe, stowarzyszenia nie
było.

pyt: W jakich miejscowościach były szkoły polskie?

- odp: Szkoła polska istniała w Postolinie, Mikotajkach, Trzebianie, Starym
Tawoju, Pruskiej Dębówce, Świątkach. W Miranach szkoły polskiej
nie było.

pyt: Czy byli z tego terenu ochotnicy do wojska polskiego w okresie
wojny polsko-rosyjskiej w 1920 roku?

- odp: Grzeszkowski Jan z Trzebiania (teraz w Kwiatkowie)
Grenz Robert z Trzebiania (żyje tam).

-6-
pyt: Jak ludność oceniła tę wojnę?

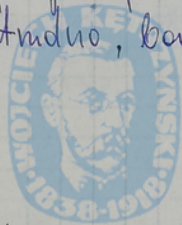
- odp: Nie wiem, młody byłem. Nie wiem też co Niemcy mówili o wojnie, ale chyba nie cieszyli się że nas zwycięży.

pyt: Czy w latach 1922-39 można wyróżnić etapy w stosunku Niemców do Związku Polaków?

- odp: W r 1933 następuje zmiana w stosunku do Zw. Polaków, przypadek wówczas Hitlera Związek Polaków zaczął zwolnić. Lata 1934-1939 to najgorszy okres. Niemcy zabijali wówczas zaborcy, zebrała np. w Pustolinie. Z pomocą NSDAP nie było tak mocno, dopiero później wstąpiła w siłę.

pyt: Jakby Pan ocenił działalność Związku Polaków?

- odp: My byliśmy tylko członkami, być Polakiem w Niemczech było bardzo trudno, bardzo trudno było organizować coś.

INSTYTUT PÓLNOČNY

im. Wojciecha Kętrzyńskiego w Olsztynie

Stwierdzam zgodnie z moją wypowiedzią i zgodzam się na wyłączenie tych wiadomości do badań naukowych

a) z użyczeniem mojego nazwiska

b) bez użyczenia mojego nazwiska

autoryzowano dnia 7. VIII 1984 r. *Bernard Kozłowski*

PAŃSTWOWE
W OLSZTYNIE